

личество статей ф₀. Такой подход позволяет сравнивать между собой системы, образованные нормативно-правовыми актами различных отраслей юриспруденции. Это обстоятельство даёт возможность говорить о выходе юридической науки на новую качественную ступень познания, позволяющую перейти от описательного представления нормативно-правовых актов к их количественным характеристикам.

Ю. А. Пономаренко, канд. юрид. наук, доц.
*Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого, м. Харків*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ ПОБУДОВІ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Полісемічним терміном “юридична техніка” в сучасному правознавстві прийнято позначати декілька близьких за змістом понять. Вони в одних випадках розмежовуються, тобто різняться між собою, в інших – перетинаються, інколи – одне охоплюється іншим, а часом характеризують одне й те ж явище в різних аспектах вивчення тощо. Так, виділяється юридична техніка в суб’єктивному сенсі (як мистецтво створення або застосування норм права, яке залежить від індивідуальних знань та навичок конкретного юриста) і в об’єктивному (як сукупність методів, прийомів, правил створення або застосування норм права). У свою чергу, в об’єктивному сенсі юридичну техніку розуміють не лише як сукупність методів, прийомів та правил створення або застосування норм права, а й як метод тлумачення і систематизації нормативно-правових актів; як систему писаних джерел права та їх властивостей; як ступінь досконалості форми, структури та норми права; як сукупність засобів і методів організуючого впливу права на суспільні відносини тощо. В іншому аспекті юридичною технікою (інколи – технологією) іменують частину правознавчої науки, що досліджує вищеназвані явища, а також компонент знань і навичок, що їх отримують студенти юридичних вишів.

У кожному з наведених значень юридична техніка стосується, крім іншого, й проблем створення та застосування норм кримінального права України. Разом із тим найбільш актуальним серед них видається розуміння юридичної техніки як сукупності методів, прийомів та правил побудови нормативно-правових актів. Це обумовлюється інструментальним поглядом на кримінальний закон як на засіб досягнення певного соціально значимого результату. Від якості кримінального закону суттєво залежить ефективність досягнення поставленої перед ним мети, якою відповідно до ст. 1 КК України є правове забезпечення протидії злочинності. Саме тому за-

вданням науки кримінального права є подальше розроблення механізмів реалізації правил юридичної техніки у практиці законотворчості, виявлення випадків їх порушення й формулювання пропозицій щодо поліпшення якості кримінального закону як інструменту в протидії злочинності.

В означеному аспекті юридичну техніку складають чотири групи правил. Перша – це правила викладення змісту правового акта, до яких належать: чітке виділення предмета правового регулювання; повнота й відсутність прогалин у його регулюванні, недопустимість поширення на відносини інших видів; неприпустимість необґрунтованих винятків і відсилань; одноманітність регулювання тощо. Друга – правила оформлення структури правового акта, якими є: виділення і винесення на початок акта (за можливості) норм загального характеру; поміщення однорідних норм до одних структурних елементів; виділення в акті розділів, статей, частин пунктів тощо з їх послідовною нумерацією. Третю групу становлять правила визначення форми, тобто текстуального викладення правових норм (відсутність суперечностей та колізій між окремими приписами одного й того ж та різних правових актів; одноманітність використання термінів; неприпустимість застосування неясних, багатозначних, нечітких, емоційно забарвлених термінів; відмова від застарілих виразів і рідкісних слів; стислість і компактність викладення правових норм, скорочення зайвих дублювань тощо). Нарешті четверту групу складають правила юридичного оформлення правового акта, до яких належать його необхідні реквізити (видова й власна назва, посилання на орган, який його видав, дата і місце прийняття акта, номер та підпис уповноваженої посадової особи тощо). Усі вони повинні застосовуватися при викладенні положень кримінального закону, при цьому окремі з них мають особливості прояву при викладенні такого структурного елемента його приписів, як санкції.

Зокрема, правила першої групи вимагають, щоб санкції статей кримінального закону містили повний і вичерпний перелік видів і розмірів покарань, що підлягають застосуванню до особи, яка вчинила конкретний злочин. У зв'язку із цим, по-перше, слід наголосити на неприпустимості поміщення до санкцій положень, які не стосуються покарання. Йдеться про так звану “квасіспеціальну конфіскацію”, передбачену ч. 1, 2, 3 ст. 176, ч. 1, 2, 3 ст. 177, ч. 1 і 2 ст. 203¹, ч. 3 ст. 204 та ін. КК України. По-друге, постає питання про доцільність збереження у кримінальному законодавстві положення про можливість призначення окремих видів додаткових покарань безпосередньо на підставі статей Загальної частини КК України (позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю). По-третє, дотримання цих правил є додатковим аргументом проти передбаченої ч. 2 ст. 53 КК України можливості виходу за верхню межу санкції при призначенні покарання у виді штрафу.

По-четверте, необхідність дотримання вимоги про одноманітність правового регулювання актуалізує подальше розроблення такого принципу пеналізації злочинів, як відповідність між ступенем тяжкості злочину і ступенем суворості покарання, а також конструювання так званих “типових санкцій”. Нарешті, по-п’яте, з урахуванням викладеного заслуговує на підтримку відмова законодавця від відсилочних санкцій, які мали місце в КК України 1960 р.

Дотримання правил другої групи зумовило винесення загальних положень про покарання “за дужки”, що знайшло своє відображення у формуванні в Загальній частині КК України (у вигляді окремого) розділу Х “Покарання та його види”. Статтями цього розділу передбачені загальні для усіх санкцій Особливої частини положення про: систему покарань (зокрема, про співвідношення окремих видів покарань за ступенем суворості; можливість чи неможливість поєднання і заміни окремих видів покарання тощо); зміст правообмежувальних заходів кожного виду покарання; його мінімальні та максимальні розміри; коло осіб, до яких може застосовуватися окремий вид покарання, тощо. Крім того, в Особливій частині кожна окрема санкція не лише має генетичний зв’язок з відповідною їй окремою гіпотезою, а й структурно чітко відокремлена від неї.

Реалізація правил третьої групи знайшла свій прояв у використанні в кожній санкції терміна “карається”; лаконічності викладення санкцій статей КК України; використанні в них типізованих формул (слів і словосполучень), відсутності багатоманіття лексики тощо. Традиційними для будь-якої санкції є: вживання повних (“офіційних”) назв окремих видів покарань; вказівки на максимальний, а часто й мінімальний розмір окремого виду покарання, який виражається цілими, а часто й круглими числами; використання типізованих сполучників “або” та “з”, кожен з яких має власне смислове навантаження, тощо. Разом із тим при застосуванні правил цієї групи можна помітити й низку недоліків. Передусім слід звернути увагу на вживання в деяких санкціях неправильних назв окремих видів покарань (наприклад, у санкції ч. 4 ст. 220¹ КК України згадується покарання у виді “**обмеження** права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю”). Крім того, мають місце суперечності між окремими санкціями і положеннями статей Загальної частини щодо розміру покарання. Так, у санкціях ч. 4 ст. 220¹, ст. 220², ч. 1 ст. 365² КК України додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю встановлене на строк до десяти років, тоді як відповідно до ч. 1 ст. 55 КК України максимальний строк для нього складає три роки. В іншому випадку (ч. 1 ст. 213 КК України) законодавець передбачив обмеження волі “на строк до одного року”, хоча один рік є мінімальним строком для цього покарання. Нарешті, слід зупинитися ще на одному моменті – на некоректному використанні в окремих випадках

терміна “на той самий строк”. Наприклад, у санкції ст. 197 КК України серед альтернативних покарань містяться виправні роботи “на строк до двох років” і обмеження волі “на той самий строк”. З урахуванням мінімального строку виправних робіт, встановленого ч. 1 ст. 57 КК України, дане покарання у згаданій санкції передбачене на строк від шести місяців до двох років. Отже, якщо обмеження волі передбачене “на той самий строк”, то це формально означає, що воно також встановлене на строк від шести місяців до двох років, хоча відомо, що мінімальний розмір для цього виду покарання – один рік.

Насамкінець звернемося до правил юридичної техніки, які віднесені до четвертої групи. Вони вимагають, щоб і сам КК України, й окремі закони, які вносять зміни та доповнення до нього (у т.ч. й до його санкцій), мали відповідну власну назву, вказівку на дату, місце його прийняття, номер, підписання Президентом України та інші необхідні реквізити. Всі вони визначені Конституцією України та Законом України “Про Регламент Верховної Ради України” і не мають яких-небудь особливостей щодо кримінального законодавства в цілому і його санкцій зокрема. Практика законотворення у сфері кримінального права свідчить про послідовне дотримання законодавцем цієї групи правил юридичної техніки.

*О. П. Печений, канд. юрид. наук, доц.
Національний юридичний університет
ім. Ярослава Мудрого, м. Харків*

ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

В умовах ускладнення структури та інших елементів соціальних і правових зв'язків, зростання їх динаміки, наявності тенденцій до ускладнення життєвих циклів узагалі значення юридичної техніки невпинно підвищується. Невипадково в класичній науковій праці XIX ст. Рудольфа фон Ієрінга “Юридична техніка” (1883) метою юридичної техніки визначено кількісне та якісне спрощення права, завдяки чому юристу надається духовне панування над правом. На нашу думку, спрощення застосування права засобами юридичної техніки і буде протипагою і стримуванням надмірного ускладнення соціально-правових зв'язків.

Саме таке бачення юридичної техніки зумовлює те, що перед наукою повинні постати завдання розробки не тільки концептуальних положень, а й засобів юридичної техніки у всіх галузях, включаючи й цивільне право.

Юридична техніка є складовою будь-якої юридичної діяльності і